

MENTOR

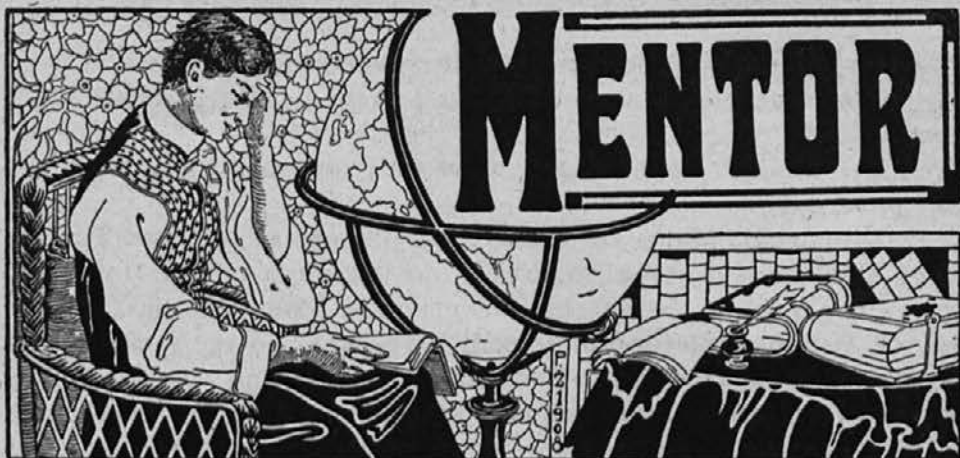
LIST ZA SREDNJE-ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 8. ... Letnik IV.

Urejaše
dr. Anton Breznik

Za leto 1911/1912

Letnik IV.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 8.

Aleksijev:

Nehvaležnost sveta.

V pasjih dneh koncem šolskega leta sva sedela vročega popoldne s tovarišem Križnikom na verandi našega stanovanja. Križnik je prelistaval Prešerna in škilil čez knjigo na sosedov vrt, kjer je Emi prilivala svojim rožam. Jaz pa sem občudoval dolgočasne rimske klasike. Pogosto mi je ušel pogled na zeleno Krko, ki je leno polzela pod našim stanovanjem in po kateri je zdaj pa zdaj švignil kak čoln z veselo družbo.

A prišlo je odrešenje. Naenkrat so se odprla vrata in na verando je planil z velikim hrupom šestošolec Hočevar, najin so-stanovalec. Bil je ves pregret; lica so mu žarela, slamnik je držal v roki in frizura, na katero je bil neizmerno ponosen, je bila vsa v neredu.

„Kako je bilo?“ — je vprašal Križnik.

„Brate, izvrstno! Škoda, da te ni bilo. Spoznal bi naš cilj, zvedel bi, kaj nameravamo z našim delom, za kaj se borimo in se bomo borili do zadnjega diha!“

Hočevar se je spustil na pleteni stol, da je vse zaškripalo.

Tudi meni se je začelo jasni. Hočevar je namreč pogosto zahajal na Sajevčevo stanovanje, kjer so imeli višjegimnazijci skoro vsak teden sestanek.

„Kdo je govoril?“

„Po navadi. — Sajovec največ. Naročal je, kako moramo delati tudi o počitnicah za narodni blagor. Naše ženstvo je premalo narodno in zato moramo porabiti vsako priliko v to, da ga predramimo. Ako ni mati narodno zavedna, gotovo tudi otroci ne bodo; ako pa nimamo narodno zavednega — da, fanatičnega naraščaja, bomo kmalu stali ob grobu našega naroda!“

Navdušeno, s silnimi gestami je govoril Hočevar.

Križnik je gledal zavzeto, pa tudi meni je bila ta stvar skoro nova.

„Res škoda! Ko bi vedel, bi se tudi jaz udeležil sestanka. — Kaj pa drugi?“

„I — drugi! Molče so kimali; saj jih poznaš — šleve. Tratnik je po stari navadi stokal in javkal, da list nima tvarine in da naj ga bolj podpiramo, če nočemo, da propade. Prebrali smo tudi par pesmic in jih medsebojno presodili. Pa kaj, ko se vse premalo zanimajo —“ je pridigoval Hočevar in se jezil nad tistimi, ki se z matematičnimi formulami pripravljajo za narodno delo, toda Križnik ga ni več poslušal. Zamišljeno je strmel nekam čez Krko.

„Ali gremo na sprehod?“ je vprašal Hočevar, ko je videl, da padajo njegove besede na kamenita tla.

„Kam? — Ne, ne grem!“ — je odvrnil Križnik malomarno.

„Pa ti?“ — je vprašal mene.

„Seveda!“

„Dobro, pa pojdiva proti Šmihelu,“ je odločil Hočevar. Odšla sva, Križnik pa je ostal s Prešernom na verandi. — — —

Ej, kako hitro je bila pozabljena vsa bridkost in vse težave dijaškega stanu, ko sva prišla iz mesta v prosto naravo. Ni čuda, da sva hodila do mraka in se po raznih ovinkih zopet bližala mestu. A še bolj hitro so minevale urice v družbi tovariša Hočevarja. Ej, da bi ga vi poznali. Ni zastonj nosil krasne frizure. Bil je pesnik in imel sem priliko občudovati njegovega duha. Govoril je mnogo o naši literaturi, zlasti o poeziji in med pesniki gotovo tudi sebe ni izpustil. Ni čuda torej, da je bil že mrak, ko sva se vrnila v mesto.

Že na ulici sva opazila neko razburjenost, ki je vladala pri našem sosеду, železniškem uradniku.

„Ali vas ni sram! Zatožila vas bom pri direktorju!“ — se je čul visoki glas sosede.

„Kaj pa imajo? Stopiva hitreje!“

Ko planeva v vežo, zagledava Križnika mokrega kakor miš. Vse je curljalo od njega. Gospodinja pa je hodila po veži s povešeno spodnjo čeljustjo.

„Kaj pa ti je, Rado?“ se je zasmel Hočevar.

„Ah — neumnost! Saj veš — te proklete babe!“ je siknil polglasno, da ga ne bi slišala gospodinja. A ta je imela jako izvrstna ušesa.

„Seveda — vsega so ženske krive! Ali se spodobi, da hodite skrivaj za Emo? Starši so vas vendar poslali, da študirate za duhovna, ste pa taki!“

„Ah, vi tega ne razumete!“ — jo je zavračal Križnik.

„Razumem ali ne razumem! Dokler boste stanovali pri meni, ne pustim kaj takega!“

In v potrdilo teh besed je zaloputnila z vrati in odšla v kuhinjo.

„Rado, kaj pa je vendar bilo?“ — je vprašal Hočevar iznova.

„Ah kaj! — Govoril sem z Emo na vrtu, pa ti pritrese vrag njeno mater — saj poznaš staro nemškutarico — in polila me je z vodo.“

„Ha-ha-ha!“ — se je grohotal Hočevar in tolkel z rokami po kolenih. Tudi meni se je zasmilil tovariš Rado.

„Zares originalno! Pa kaj si stikal doli, saj poznaš staro —“

Rado si je popravljal frizuro, ki mu jo je zmešala nenadna ploha.

„Le smej se! A stvar ni tako smešna. Prav žalostno je, da — no, pa saj ti ne razumeš takih stvari...“ je dejal Rado užaljen.

„A —“ je zazijal Hočevar, „sedaj razumem. Hotel si spreobrniti Emo — nemškutarico?“

„No — da! Ali je to tako čudno! — Saj si ravno preje rekel, da moramo porabiti vsako priliko v to, da pripeljemo naše ženstvo do narodne zavesti. Emo pa tudi poznaš, kako rada govori v blaženi nemščini. Seveda — revico je zapeljala njena mati —“

„Zares žalostno!“ — se je namuzal Hočevar, a tako, da Križnik ni opazil.

„Pa kaj si dosegel?“

„Kaj bom dosegel, ko sva bila tako malo časa skupaj! A narediti bi se dalo, ko bi ljudje kaj razumeli o tem. Skoro sem jo prepričal, kako lep je naš jezik, kako lepe so naše pesmi. Posodil sem ji Prešerna in Ketteja.“

„Pa je bilo kaj dosti listkov notri?“

„Eh — ne!“ je dejal Križnik zategnjeno.

„Narodni mučenik! Rado, utolaži se! Vsi slovenski rodoljubi morajo kaj pretrpeti za svoje blage namene. To je nehvaležnost sveta,“ ga je tolažil Hočevar.

Odšli smo na verando.

Mrak je pokrival zemljo in iz Krke, po kateri so švigali urni čolniči, se je dvigala tenka megla. Na nebu je jadrjala blede luna in se ogledovala v temni vodi in iz bolnišnice se je oglašal gramofon z narodno pesmijo. Res poetična noč! A mi smo molčali in pre-mišljevali o nehvaležnosti sveta, katero je vnovič okusil naš Rado Križnik.

Bogumil Gorenjko:

Na njivah.

1.

Jaz bom pesem kmetško pel,
kot škrjanček, bratec moj,
ker sem kmet!

Makov je zagôrel cvet,
zardela deklica,
in škrjanček, njiv poet,
zletel je na pisan svet,

pa se je začudil. —
Komaj pesem je zapel,
pa se že je zgrudil
oj v naročje mehkih žit;
zdaj tam gleda skrit
prepeličico - kmetico,
ki za pet pedi
se pomika v svojem delu.

2.

Oj ne pojte ptičke
o zeleni trati,
o visoki travi,
o širokem polju,
kmetovi državi;
o ponosnih volih,
kmetičevi slavi;
o pšenici zlati,
kmetovem bogastvu!

Težko je fantiču
sredi trat brez kose,
ostre kakor démant;
težko je brez pluga
sredi njiv domačih;
težko je deklīču
sred pšenice zrele
brez srpiča ostrega.

3.

Do kolena trava,
rž do pasa,
detelja kot kri rudeča,
sanjajoči ajdov cvet!

Kje si, kje si, kmet?
Oj poglej, poglej,
kamor seže ti oko
vsepovsod tvoj svet,
polje glej samo!

Moli, moli, kmet:
dobri Bog te je uslišal,
leto dal po tvoji volji!

Oj poglej, povsod
do kolena trava,
rž do pasa,
detelja kot kri rudeča,
sanjajoči ajdov cvet!

4.

Oj škrjanček!
On ne seje, on ne žanje,
vendar dobro on živi!
Pa zakaj?
I zato, ker je poet!

Prof. Fr. Pengov:

Kraljica noči.

Jate vran se vračajo s šentviških poljan domov, da si poiščejo nočnega miru na mogočnem hrastovju v hostah, ki obrobljajo na severni strani zeleno smrečje ljubljanske vodovodne naprave blizu mesta. Posamezne vroče glavice se sicer še ne morejo precej umiriti, a polagoma le zavlada tišina. Le zaupna babica (taščica) v bližini meni, da ni storila čez dan svoje dolžnosti v polni meri kot pevka, zato skuša popraviti še v daljših pavzah svojo zamudo, slednjič pa zamrje tudi njena kratka kitica. In ko odnese vetrec od ljubljanskega barja proti Savi zadnji zvonki spev drozga, ki si dopada v prekrasnem solo-spevu na visokem dobovem prestolu, tedaj čutimo tudi mi, ki nas je zanesla želja po svežem zraku v to prijazno stran slovenske zemlje, da je čas iti domov k počitku.

Akropolis v Atenah.

Mrmrajoč pesmico dragega tovariša Jakca iz šolskih let

„jezero tiho, ptički spijo,
ne čuje šum se več lahak,
večer se bliža, že se spušča
na vso naravo sen sladak“

se vračamo proti orjaškemu domu modric sredi polja v vznožju Šmarne gore in kmalu priča tema v naših sobanah, da vlada tudi v njih sladki sen.

Ne tako zunaj nas, tu je še življenje. Miške škreblijo v velikem številu med travo in smukajo med zlatim Cererinim valovjem sem in tja, mrka krastača ima ta čas v programu svoj vsakonočni izprehod, v zraku pa brni nešteto hroščev, mušic in nočnih metuljev, ki tvorijo „brneči zbor“ k melodičnemu koncertu žab v daljavi, ki godejo na pihala in k ločnemu orkestru cvrkajočih saranč in kobilic ter bramorjev, ki nam predstavljajo umetnike na trilčkajočem piccolu v bližini.

Marsikateri izmed teh ponočnjakov pa nima popolnoma pravnega potnega lista; mnogi so znani za naša polja in gozde kot zlobni Huni, za katerimi ne zeleni več trava. Gorje našim krompiriščem, deteljiščem in bujnim krušnim rastlinam, če se zvežejo ti ponočni apaši v alianco ter dvignejo svoje vstaške čete v boj proti kraljevi Flori! Če se en sam par poljske miši lahko razplodi tekom leta na 20.000 pogubnih glodalcev, ki jim je noč glavno torišče za njihove intrige, potem se nikari ne čudimo, če se zdijo kako leto travniki in polja kot prevlečeni z orjaško mrežo — globeličastih potov tisočev in tisočev poljskih Muridov (mus, muris — miš).

Ravnatežje v naravi bi se pri bujni množitvi glodalcev v kratkem porušilo, da ni poskrbel njeni previdni Gospodar za polje in gozd leteče mačke - s o v e, ki razsvetljuje s fosforujočim žarom svojih oči nočne temine.

Le poglej to letečo mačico nad mojo mizo! Glava okrogla kot pri vaši domači drdrmavki, oči zlato obrobljene; perje, mehko kot dlaka mlade mačice, odeva celo telo, tudi noge notri dolí do ostrih krempljev.

Prijatelj-lovec iz Bohinja mi je poslal nedavno ta lepi eksemplar. Pošiljatvi je bil priložen listič, iz katerega posnamem odstavek:

„... Ponosno uharico sem opazoval že dalje časa. Pred tedni sem zavohal njeno duplo in se prepričal na lastne oči, da je pokončala roparica v 4 tednih brezštevila korvidov (srak, vran in pod.), muridov (miši), 42 zajcev, ki sem jih našel deloma docela raztrgane ali pa na sveže šele načete. Vsled tako silovite konkurence v boju za zajčjo pečenko sem napravil zarotico zoper divjega lovca in „črna roka“ mu je o pravi priliki pokazala s svinčenim risalom pot v druge lovske revirje, kjer nima tekmecev. Tebi pa pošiljam corpus delicti — čem pisati delinquentis — da ovekovečiš z balzamiranjem ali kakorže relikvije zloglasnega tihotapca...“

Mrak je razpel tihotna krila na pokrajino zunaj moje sobice. Sova, ki je čepela doslej brez glasu kot petrefakt v duplu ali v skalni votlini, dvigne svoja letala. Neslišno tiho tudi za najfinejše uho se vozi globoko pri tleh nad bilkami in skozi drevesne nočne sence. Oko in uho ji izdajata žrtve, ki jih grabi z morilnimi kremplji v razoru ali v gozdni temini.

Lepa ptica je sova, naj bo te ali one vrste, kraljica vseh pa je velika uharica, ki jo utegneš pogostoma študirati živo pri kakem lovcu. Že sam njen pogled izdaja silo in divji pogum. In če začne sukati okrvavljene oči, klopotati s kljunom, ščepiriti perje med glasnim puhanjem, dvigati grozeče pernate uhlje, potem utegneš dobiti nehote rešpekt pred ptico Atene.

Glavni vtis, ki ga napravi name živa uharica je, da stojim pred silovito roparico. Že barva, tisto rujavo rumenilo s črnimi

pegami te spominja na nevarne roparje. Splošno pomenja v naravi črno z rumenim ali pomarančnim mešano, barvo strupa in groze, ki prinaša povsodi pogibelj in smrt.

Želiš za to primerov v malem svetu? Spomni se ose in sršena z bodalom na sadnem vrtu, pisanega močerada s strupenim sluzom v vlažnem gozdu! Paradigmata v večjem slogu pa so kraljevi tiger in leopard, panter in prekrasni jaguar. Pa tudi velike dnevne ujede se oblačijo v roparske mantile mračne, črnorjave barve, noge in kremplji pa so rumeni, vošččenica na morilnem kljunu istotako, morda tudi rumeno obrobljene oči, n. pr. planinski in jezerski orel, ser in drugi.

Vse to velja za našo veliko uharico, ki ji gre ob njeni veliki moči in velikosti ($\frac{3}{4}$ m) po pravici prilastek „kraljica noči“.

Par takih uharic v gozdu je strah vseh zajcev in veveric, kavk in krokarjev, gozdnih jerebov in divjih petelinov, da celo mladih srnic. Njuna votlina je zlasti ob valjenju prava pravcata klavnica. Zgodi se celo, da se združi po več sov, ki napravljajo potem skupne love na zajce in mlade srne, kakor tudi vemo, da preganja združno trop vran obstreljenega zajca do smrti.

Ne vem, če te je zapeljala kdaj usoda v črni noči v temni gozd, kjer je trčilo skupaj nekaj sovražnih sov?

To ti je špektakel za v pekel! To besno kihanje in puhanje, to odmevajoče pokanje kljunov, to posnemanje zdaj hripavega pasjega laveža, zdaj barbarskega ukanja pijanih fantalinov, vse skupaj pa zmešano v neznosni kaos kosti prodirajočega kakor vpitja na pomoč in zadnjih smrtnih krikov. Ni čuda, če je tak nenavaden prizor pregnal že marsikom vso kri iz lic in mu naježil lase. Treba biti le enkrat priča in razlaga, kako je nastala pravljica o „divjem lovu“ je lahka.

Toda čast, komur čast!

Četudi leži sova vnetemu lovcu v želodcu kot kamen, vendar pa je za splošno gospodarstvo v naravi važna, da, neobhodno potrebna, da se ohrani število zdrave divjačine v pravih mejah.

Kdo naj obvaruje stare zajce in srne, ki jim izpadajo zobje in hromijo skončni členi, počasne, o gotove in mukapolne smrti za lakoto? Kdo drugi kot roparske živali, ti prvi anatomi na svetu, ki so s svojim strahotnim zobovjem, orjaškimi kremplji, mogočnimi kljuni in vso telesno močjo tako neprekosljivo fino organizovani za urno usmrčevanje? V tem zmislu je sova neizogibno potreben člen v verigi, v sestavu roparic, ravno tako kakor podlasica in hermelin, kuna zlatica in belica, volk in lisica, medved in ris, lev in leopard. Kajti preveč gostov in premalo južine bi imelo za posledice popoln pogin cele vrste, celega roda.

V prvi vrsti nam predstavlja sova nočno policijo za razne glo-dalce. Če si pri tem koristnem delu privošči tudi kak oblizek, ki

gre nam samim v slast, kdo bi ji mogel to zameriti? A primerijo se pri tem tudi tragični dogodki, ki jih kot prijatelji narave ne moremo prezreti molče.

* * *

Vrana, sicer tako razumna in pogumna ptica, je ponoči neumna in bebasta, da je joj. Ena žival je, ki jo pripravi v smrten strah — sova. Ta ima ponoči lahko delo pri vranah in tudi pri največjih njihovih ženijih, pa naj bi bil tudi kak general àlla Albin.

Ko se razjekne daljni sovini krik v temi, potegnejo prestrašene vrane glave izpod kril in sedijo tako trepetajoč in mroč do jutra-

Pirej, atenski pristan.

njega svita. Zgodí se pri tem celo, da zmrzne tej in oni revici celo eno ali obojno oko in konec je slepota in smrt, ker bolnišnic za bolne vrane slučajno še ni.

Ko pa se vrne jutranji mrak, se ohrabrijo tudi črne vrane, se dvignejo s svojih prenočišč in prebrskajo okolico vsaj par kilometrov na daleč. Gorje nočni roparici, če jo zalotijo! Rabljev delež jo čaka, če pa to ni mogoče, jo preganjajo na smrt in podijo vsaj nekaj ur proč.

Bilo je meseca aprila tekočega leta. Po novopalem, tako malo zaželenem snegu, grem na izprehod v obsavski revir, trojedino kraljevino vran z Albinom na čelu kot vladnem komisarju in čuvaju. Slučajno naletim na sled divjega zajca, ki se je bil podil v divjem gonu po snegu in čegar obupni stranski skoki so mi bili jasna priča, da je bil nesrečnik preganjan. A o preganjalčevi sledi ni ne

duha ne sluha. Grem za zajčevo sledjo in kmalu ugledam kapljo krvi v snegu, par korakov naprej pa najdem še nekaj ostankov majhnega ubogega zajčeta. Kje je morilec, to mi je bila sedaj uganka, ki jo je treba rešiti. Po skrbnem preiskavanju najdem slednjič v snegu vtis dveh velikih prstov in čudovito barvano rjavo pero. Ni več dvoma — bila je sova.

Ko se vračam uro pozneje blizu istega mesta proti domu, naletim na drevesu, komaj dvajset korakov od mesta zločina na sovo, ki je čudno vrtela oči. Morilka se ni mogla ločiti od kraja svoje pregrehe. A mene se je zbala, spustila iz svojih globin čudno nanižano vrsto guturalnih zvokov „grrr — ooo“ in zletela s počasnimi udarci kril na zadobrovsko stran Save, kjer je upala na gotovejši mir pod ondrotnimi čudovito melodičnimi zvonovi.

Par dni pozneje je vladala med posavskimi vranami čudna razburjenost. Z lovcem Jančetom se podvziva poizvedeti, kaj bi vtegnilo biti vzrok temu. Kmalu najdeva v hosti na snegu nekaj črnega perja, ki frvota v vetru. Greva proti vetru v smeri, odkoder prihajajo peresa in kmalu stojiva pred krvavimi ostanki vrane, velika sled dveh krempljev pa spet izdaja morilko — sovo. Vsa okolica je kazala sledove hudega boja, toda sova je bila močnejša ter je strgala ubogo vrano raz varno vejo, ko se nesrečnica v noči ni mogla ne braniti ne iskati rešitve v begu.

Obrnem mrtvo truplo na drugo stran, slučajno se prikaže pri tem glava — vzklik sočutja se je izvil obema pričama. Pred nama je ležala modra glavica Albinova, mrtva in nema. V času svetovnih katastrof, obenem z orjaško morsko „Titanico“ je imel končati tudi najin večletni prijatelj Albin svoje delavno življenje, ki je bilo njegovemu ljudstvu neprecenljive koristi. Umorila ga je ista sova, proti kateri je naučil svoje varovance in varovanke na stotine koristnih pravil.

Gnezdo Albinovo je danes zapuščeno, bliža se razpadu. Še letajo vrane po domačem kraju, a slavnega vodnika nimajo več. Orlooki Janče se morda ne vara, ko mi zagotavlja, da pada njihovo število in mogoče je, da bomo čez kaj let zastonj iskali vran na onem smrečju, na katerem je še pred kratkim živelo, se veselilo in ljubilo na stotine vrlih prednic.

Fr. Trdan:

Spomini na staro Recijo.

IV.

Ob pogledu na limes.

Dne 13. julija.

„An der schönen, blauen Donau,
wo die Herzen froher schlagen,
laben wir uns an der Gegend,
ruhen aus von mühen Tagen ...“

Na izmučeno, v davnino zatopljeno srce, so udarjali taki glasovi, liki ubrana godba, ki vabi k veselju in razvedrilu, ko sta drčala po Donavi od Eininga do Weltenburga naša dva čolna. Počasi se pomika zelenooka hči ravnin. Zdaj pa zdaj na videz postoji, kakor da bi si ob pogledu na razdejano Abusino skrivaj otirala solzo in poslušala nebroj pravljič, ki jih hrani ljudska govornica o limesu. Nad mlado reko razprostira hladilno senco sto in sto košatih vrb. To je veličastna procesija zelenih girland, ki spremlja Donavo tja doli do Weltenburga. Tu pa se poslovi zeleni bršljan; Donava stopi v „predor“ (Donau-Durchbruch), tiho in polahko, skoraj nevidno se giblje in teče dalje, obdana od sivega skalovja.

Po četrtnurni vožnji priveže naš čolnar svoj stari čoln na debelo vrbo ter začne razodevati svoje historično znanje. Stali smo namreč ob „hudičevem zidu“ (Teufelsmauer), kakor nazivajo okoličani ostanke rimskega limesa. V pohvalo našemu vodniku pa moram omeniti, da ni bil gostobeseden. Sprva je pač veliko vedel, toda kmalu je uvidel, da ima danes posebne vrste turiste pred seboj. Ko je opazil, da se njegovo pripovedovanje, zlasti pa letnice niso posebno ujemale s podatki najnovejših raziskavanj, je postal moder in je rajši molčal.

Limes je bil prvotno grebenu podoben nasip, utrjen z močnimi palisadami. Njegovo mesto je zavzemala do časa Vespazijana (69 do 79) Donava, od svojega izvirka dalje — poleg nje je ščitilo mejo še nebroj večjih in manjših utrdeb. Za vlade Domicijana, Trajana in Hadrijana (117—138) pa so premaknili legije mejnike rimskega gospodstva še dalje proti severu in sezidale limes. Ko je bil ta loku podobni zid dogotovljen, se je raztezal od Hönningena ob Renu preko Wetterau-a do Gross-Krotzenburga na Mainu in od Miltenberga do Lorcha na Virtemberškem. Od tod je peljala meja preko Weiltिंगena, Gunzenhausena in Kipfenberga ter se naslonila kake 3 km severno od Eininga na Donavo. Obseg te dolge demarkacijske črte je meril 540 do 550 km.

Limes spominja po svojem značaju na „kitajski zid“, vendar se od njega tudi v marsičem razlikuje. Dolgo so smatrali limes za močan, nepretrgan zid, ki je vezal Ren z Donavo. Novejša raziskovanja so pa to zastarelo mnenje ovrgla. Severno mejo rimske oblasti

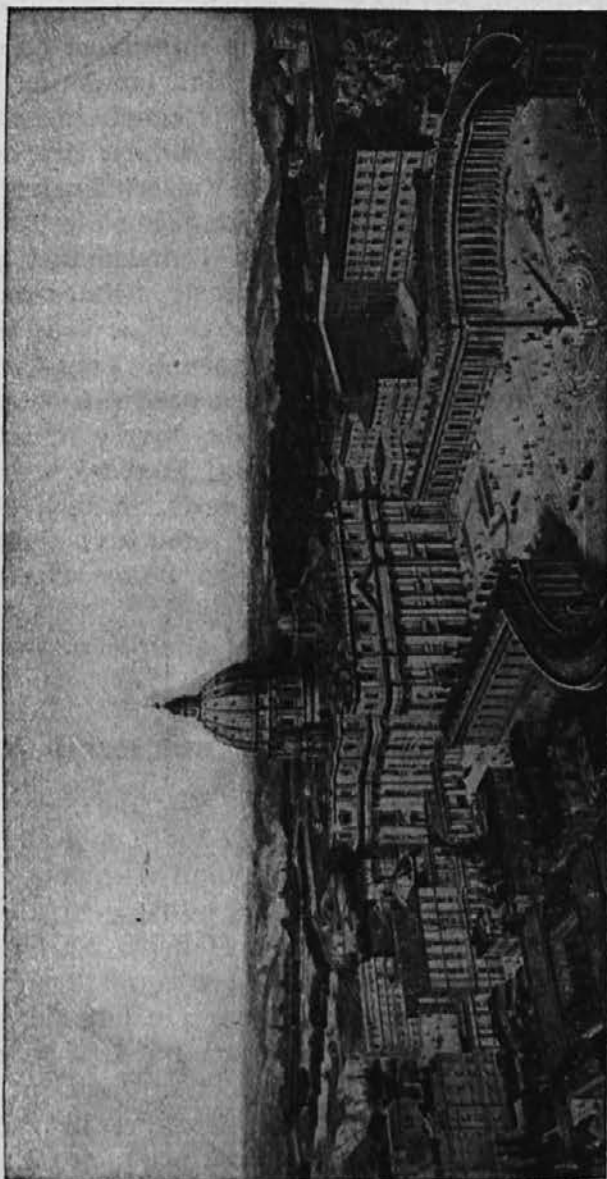

je branil zidan limes le na takih mestih, ki so bila že po svoji naravi nezavarovana in odprta sovražniku. Na holmih in višjih hribih je spremljalo nezidan limes — poldrugi meter visok nasip — nad devetsto čuvajnic in sedemdeset do osemdeset kastelov.

Mejači limesa so bili po odhodu Markomanov Hermunduri in Kati. Zgodovinar Tacit jih slika kot zdravo in hrabro ljudstvo, ki je pa bolj ljubilo mir nego nabrušeno orožje. Z rimskimi podložniki so jih družile živahne trgovinske zveze. Tokraj limesa so bile naselbine starih Kelto, pomešane s kolonijami rimskih veteranov, in takozvane cabanae, šotorska sela (Lagerdörfer), last služočih vojakov in njih družin.

Po sporočilu sodobnih pisateljev je bila Recija precej obljudena. Jedro prebivalstva je tvorilo po prihodu Rimljanov vojaštvo, ki se je shajalo od vseh štirih vetrov. Rimski strategji so se ravnali pri nastavljanju garnizij po načelu: domačina v tujo deželo!

Zato nahajamo v Reciji, kakor tudi v alpskih deželah sploh, Špance in Britance, Sirce in Egipčane. Posadka ob limesu je navadno štela 3 do 4 ale (ala = 500 mož) konjeništvu ter 13 do 14 kohort (cohors = 1000 mož) pešcev. Med temi so bile posebno na glasu: cohors IX Batavorum (s Holandske), ala I Auriana in cohors III

Bazilika sv. Petra v Rimu.

Bracaraugustorum (s Španske). Vsa ta posadka je pripadala „pomožnim četam“, auxilia. Za Marka Avrelija (161 — 180) so poklicali na pomoč še legio III Italica. Pa tudi ta ni bila kos divjim Alamanom. Ko so Germani oslabili rimsko moč, niso Bavarci že več poznali limesa. V prahu razdejanja so ječali močni gradovi, tehnično imenitne ceste pa je preprezal rjavo-zeleni mah.

Danes spominja tujca na minljivost človeških del majhen in preprost četverooglat kamen, „Hadrian-Säule“ imenovan, tik malega sela Haderfleck. Postavilo ga je zgodovinsko društvo iz Kelheima l. 1856. ter mu vtisnilo značilen napis: Hier am linken Donauufer beginnt der von den römischen Kaisern Trajan, Hadrian und Probus in den Jahren 117 — 282 n. Chr. gegen die Teutschen angelegte bis an Rhein laufende Wall, auch Teufelsmauer genannt.“ Selo Haderfleck se more meriti po starosti z limesom. Na mestu sedaj neznatne vasice je stala Hadrijanova vila, vicus Hadriani, kjer je l. 121. mogočni imperator celo prezimoval. Leta 1892. se je konstituirala „Reichs-Limeskommission“, ki se peča s sistematičnim odkopavanjem limesa. Ko bo delo odkrivanja dovršeno, izide posebna knjiga o celotni zgodovini limesa nekdam in sedaj.

Zopet sta plavala čolna dalje. Še en pogled na Abusino — in limes je utonil v daljavi. Le temnosivi Hadrijanov spomenik je zdaj pa zdaj pogledal izza hriba, kakor v zadnji pozdrav.

Dr. V. Šarabon.

Domovina in potovanje nekaterih kulturnih rastlin.¹

(Konec.)

Sladkor. Doma v Zadnji Indiji se je sladkorjev trs (trava, visoka 2 — 4 m, celo 6 m, z bilkami 2 — 5 cm v premeru) hitro razširil na Kitajsko in v Arabijo, odtod v južnoevropske dežele, tako 1420 na Špansko in na otok Madeiro. Na Španskem in na Siciliji ga kultivirajo še sedaj, seveda v manjših množinah. Začetkom 16. stoletja so ga prinesli na Kanare in odtod v Ameriko, kjer je razširjen zlasti v Braziliji, Gvayani, Luiziani in Zahodni Indiji, v Aziji so glavne dežele sladkornega trsa Java in Filipini; dalje raste posebno na Havajskih otokih, Maskarenih, v Egiptu, v Severni Avstraliji. Največ sladkorja iz trsa producira Kuba. Vsega tega sladkorja pride v trgovino vsako leto več kot 5000 milijonov kilogramov.

Tekmovati je začel z njim sladkor iz pese, zlasti od 60ih let preteklega stoletja sem. Največ sladkorne pese raste na Nemškem in na Ruskem; samo okoli Devina imamo čez dvesto tovarn za

¹ Več v knjigi: Kulturpflanzen der Weltwirtschaft, XIV und 411 S., Leipzig, 1909, Voigtländer; herausgegeben von O. Warburg und I. E. Someren Brand.

sladkor. Pri nas se odlikuje Češka. Sedaj je sladkorja iz trsa še vedno več kot onega iz pese.

Vinska trta. Doma je v Zahodni Aziji, imenujejo predvsem južno obalo Kaspija. Kmalu je prišla čez Prednjo Azijo na Grško in v druge dežele ob Sredozemskem morju. Islam jo je zatrl, zato so jo pa sprejeli v Srednji Evropi; a tudi tu je šla preje višje proti severu nego dandanes (sedaj kvečjemu 51°, samo v pruski Neumark do 52°), zato ker se trud ne spleča zaradi dobrih sedanjih zvez z jugom, ki omogočijo ceno dobavo vina. Najbolj uspeva v gorkejših krajih zmernotoplega pasu, v tropih ne, sad tam je le mal in redek. Velikega pomena je seveda obsevanje, tla itd. Tudi v Ameriki raste trta, dalje v Kaplandiji, Avstraliji. Francozi so jo oživili zopet v Algeriji itd. Skupno pridelajo vina na svetu od 120 do 180 milijonov hl, kakor je ravno letina. V Franciji n. pr. leta 1875. nad 84 milijonov, takoj nato zaradi trtne uši 25, 1904 69, 1907 pa zopet samo 32 milijonov hl itd. Francija je prva vinska dežela na svetu (36% vsega vina), potem Italija, Španška, Portugalska, Avstro-Ogrska, Nemčija itd.

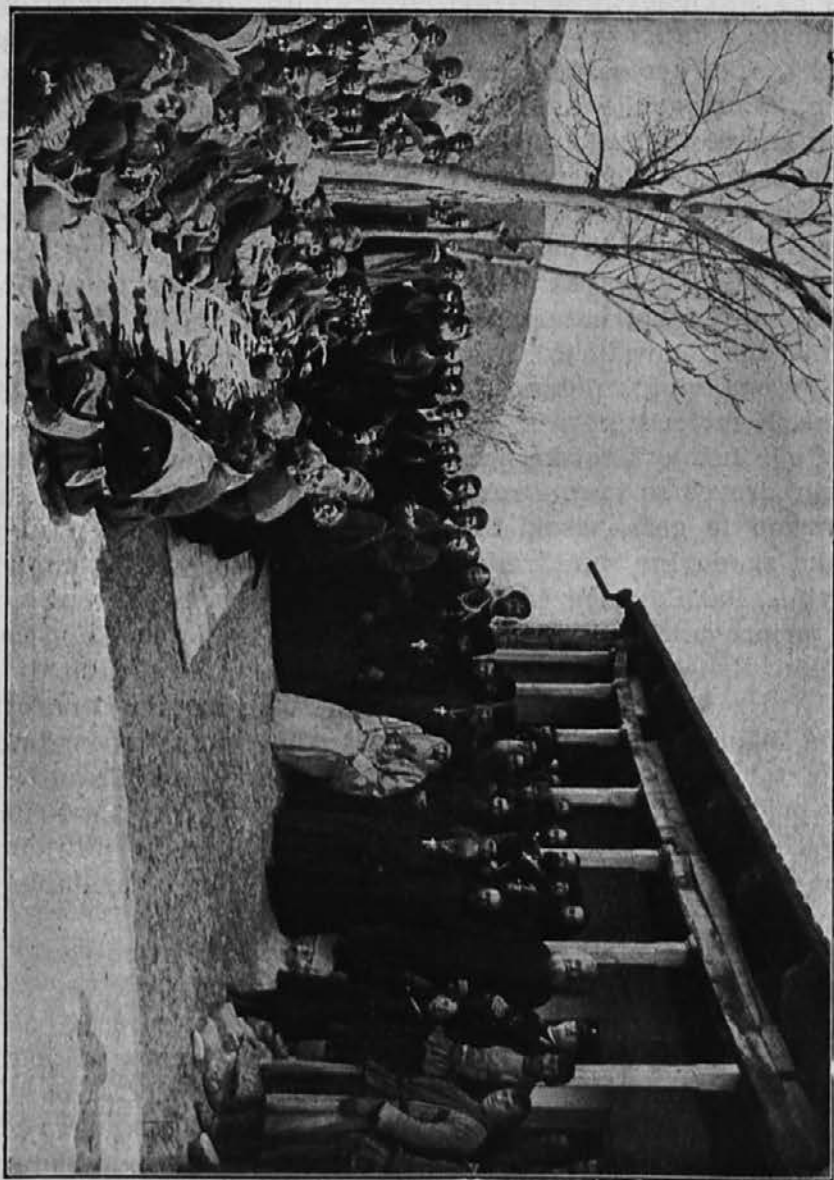
Čaj. Južna Kitajska in Assam je domovina čaja, celi gozdi čajevih dreves so tam. Drevesa so visoka 10 do 15 m, a v kulturi razumemo le grm, visok 1 do 2 m. Na Kitajskem ga poznajo od začetka zgodovine sem, razlikujejo pa različne vrste tako, kot pri nas vino. Razliko med črnim in zelenim čajem napravi samo različna priprava. Raste sedaj po celi Kitajski, na Japonskem, na Javi, Ceylonu, Britanski Indiji. Do sredine preteklega stoletja smo dobivali čaj samo iz Kitajske, šele potem so ga začeli kultivirati tudi drugje. Južnovzhodna Azija ga porabi primeroma največ na osebo, ker je tam doma; sicer ga pa pijo posebno severni narodi. Na Rusa pride na leto 3·4 kg čaja, na Angleža 2·7 kg, na Nemca pa samo 350 gr. Pred desetimi leti so ga pridelali 260 milijonov kg od teh 44% Kitajska, ravnolično Vzhodna Indija s Ceylonom, 10% Japonska, 2% Java.

Kava. Dve vrsti samo prideta v poštev pri dobivanju kave, arabska in liberijska. Domovino imamo iskati v Afriki, od Gvineje in Sudana do Mocambika in Abesinije. Arabska vrsta je bolj kočljiva nego liberijska; sploh je pa kava zelo odvisna od podnebja, preveč dežja škoduje, pa tudi preveč solnca. Šele v sredini 15. stoletja so začeli kavo pripravljati tako kot danes; narod Gala, južno od Abesinije, je v prejšnjih časih mešal pražena zrna s surovim maslom in to užival. Šele po 15. stoletju slišimo o kavi v Jemenu (Mokka) in iz te nove domovine so jo l. 1690. prenesli Holandci na Javo, Angleži ravnolično v Prednjo Indijo. Francozi so poslali l. 1727. par dreves na Martinique, odkoder se je razširila nova rastlina po ostalih zahodnoindskih otokih, po Osrednji Ameriki, Venezueli, zlasti pa v Braziliji. V Jemenu napravijo na gričih terase in tam raste

mokka, zrna so majhna. Te kave je malo, trgovino prevzame mesto Aden, prodajajo jo večinoma v Egiptet. Kakor rečeno so se pečali s kultiviranjem te rastline do začetka 18. stoletja samo v Arabiji.

Kavina rastlina pokrije nekako toliko sveta, kakor dve Kranjski in pol. Največ kave producira Brazilija, $\frac{2}{3}$ do $\frac{3}{4}$ vse kave ali pa še

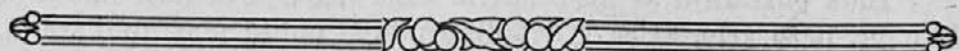
Krščanska pogostitev na vzhodu.

več. Na leto je pridelajo največ 900 milijonov kg, oziroma 18 milijonov vreč (à 50 kg), to tedaj, če je letina v Braziliji dobra. Na to deželo pride 9 do 15 milijonov vreč; na Kubo, Puerto Rico in druge otoke je prišlo 1900—01 samo 25.000 vreč, na Jemen itd. (mokka) pa samo 190 vreč. Dve tretjini vse braziljske kave producira država St. Paulo.

Leta 1905. so vpeljali iz Brazilije v Novi York 3,909.000 vreč, Novi Orleans 1,300.000, v Hamburg 1,900.000, v Trst pa 744.000 vreč. Gotovo je, da pride v trgovino braziljska kava tudi pod drugimi imeni (Mokka, Java, Ceylon itd.), slabše vrste pa pod imeni braziljskih mest ali dežel, Rio, Santos itd. Zato pa ni braziljska kava na tako dobrem glasu kot druga, akoravno ima tudi najboljše kakovosti, ker se prodajajo ravno najfinejše vrste pod tujo marko.

Dr. A. Breznik:

Besedni homunkulus.

IV. Nekaj izza kulis.

V kolikor smo imeli dosedaj opraviti z našimi dedi, so nam vzbujali zgolj občudovanje. Posebno pa nam je bil všeč, stari Sloven, tvoj čedni obrazek, in lahko rečemo, da velja tudi o tebi, kar je pel Prešeren:

Obraz mili
tvoj po sili
mi je vedno pred očmi.

Toda čeden obrazek nam, žal, še ni vedno porok, da dičijo dotičnega človeka tudi duševne čednosti in druge vrline, katerih pri človeku ne smemo nikdar pogrešati.

Žal, da samo lepih reči tudi pri naših starih ne nahajamo. Tudi oni so imeli svoje slabosti, ki se nam odkrijejo takoj, ko jim pogledamo natančneje za kulise njihovega lepega obrazka. Zakaj vse, kar se skriva za obrazom ali je v nekoliko tesnejši zvezi z njim, je preočitno izpričevalo neke ne ravno lepe lastnosti, ki so jo tako naši Sloveni kakor tudi Germani, Romani in Grki v preobili meri kazali; ta slabost — ali kako bi rekel? — se je kazala v prevelikem veselju — do uživanja. Požrešnost jim ni prešla samo v meso in kri, kakor se navadno govori, temuč tudi v — zobe, grlo, goltanec, vrat in v tilnik. V komer torej čut za nasprotno čednost še ni popolnoma zamrl, ne bo nadaljeval pesmi s Prešernom:

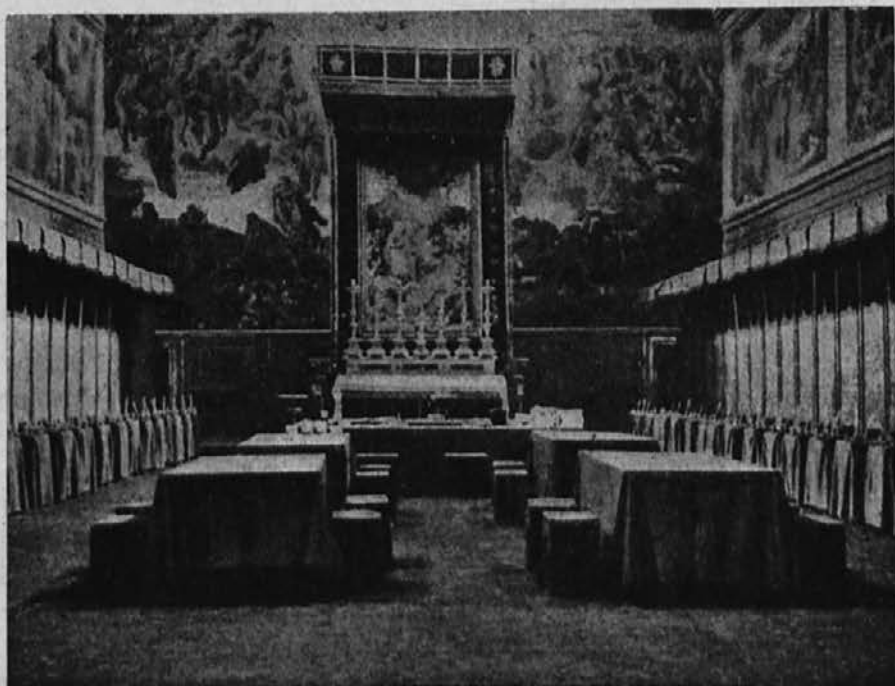
Vzdihujoče
srce vroče
vedno k tebi hrepeni,

temuč bo to slabost naših dedov obžaloval. Vsi imenovani deli: zobje, grlo, goltanec, vrat, tilnik so namreč dobili imena od — požiranja! Gotovo so jih za to dejanje stari najrajši in najuspešneje rabili! O teh organih so mislili, da jim jih je dala mati narava le za požiranje in za drugega nič; to so pač lepe predstave o njihovem pomenu in namenu! Nas tolaži pri tem samo ta sladka zavest,

da tako nizkih nazorov o njih niso imeli samo Sloveni, temuč v enaki meri tudi vsi drugi narodi.

Kajti če je že pri nas n. pr. gol-tanec dobil ime od požiranja (prim. goltati, pogolten), nas nekako tolaži zavest, da je od istega hlastnega dejanja dobil ime tudi nemški Kehl-e in tako tudi latinsko ime za grlo, t. j. gul-a; mi potemtakem vsaj slabši nismo kakor drugi narodi.

Toda požiranju se niso stavile meje in od tega nosi ime tudi še n. pr. naše grlo, ki se v nekoliko mlajši obliki glasi tudi žre-lo, kar menda tudi sami brez mene uganete, da je naravnost od —

Sikstinska kapela v Vatikanu.

žreti. Prav iz tega gnezda je tudi grško ime za vrat, t. j. *δειρή*, ki pa pomenja tudi še po starem — grlo, poleg tega more pomenjati tudi — tilnik. Kajne, kako daleč pripelje človeka strast; za grlo se človek ne čudi, če ga spravijo v zvezo z — žreti, toda vrat, vrat! In vendar so mu Grki res dali ime od tega!

Da bi svojo poželjivost nekoliko zakrili, so dali drugi potomci vratu in tilniku še neko drugo ime — kakor vidite, so znali pesek v oči že tudi takrat metati —, toda vidi se jim na prvi mah, da jim drugo ime ni šlo tako od srca kakor prvo. Tako so si Sloveni izmislili ime za vrat od tega, ker se vrtí; jako zanimivo je, da je od vrtenja vzeto tudi nemško ime Hals in sorodni latinski collum (nastalo iz cols-um); oboje pomeni isto, kar vrat; vrat se vrti lahko sam ali pa vrti tudi glavo!

Pa še ime za zobe so vzeli od izraza — jesti! Nemški Zahn in latinski dens in grški ὀδόντης, ὀδοντος — pomeni „jedoči organ“ in potemtakem to ime ni posebno nedostojno; ali zato pa kaže gršo lastnost naše ime za — zob, ki pomenja: ostro orodje, ki trga, grize in neusmiljeno kolje. Potemtakem je naš zob kakor nalašč za tako družbo, kakor jo tvorijo imenovani organi!

Kako slabo se v tej družbi počuti ubogi jezik, nam lepo razklada Levstik, ki mu je posvetil sledeče besede:

V zaporu do smrti privezan prebivam . . .
Iz ječe ne pridem ni v zimi ni v leti . . .
Pridani so v tesno mi stražo vojaki¹
ob lakoti nagli in trdi možaki:
nikogar med njimi se jaz ne bojim
ter dobrega, hudega mnogo storim.

¹ Zobje.

Zbr. sp. II, 53.

Bogumil Gorenjko:

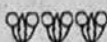
Kmetska.

Roža že cvetè
kmetska sredi trat!
Res zastonj prišla
h kmetu ni pomlad!

Ej kakor cekin
si, pšenica ti!
Daj, o ljubi Bog,
da mi razkalí,

Kje je brana, plug,
kje sejalnica?
V kaščo brž, deklíč,
brž po semena!

daj, o ljubi Bog,
da se oplodi
in da z vrhom nam
kašče obdari!

Bogumil Gorenjko:

Žalostna pesem.

Fantič, poj, le poj
pesem žalostno;
daleč pot gre tvoj
v tujo krájino!

ti na lice spet
brez skrbi, ko v dneh,
ko te mati še
negovala je!

Videl nikdar več
krajev ne boš teh,
vrnil nikdar več
se ne bode smeh

Ah samo enkrat
sije nam pomlad,
ah samo enkrat
in nič več potem!

Andrej Uršič:

Navod za šahovo igro.

(Dalje.)

V nekaterih posebno ugodnih krajnih nastavih more turn dobiti tudi proti letavcu ali skakaču tudi če imata še enega pešca, dočim sta dva pešca z letavcem, oziroma skakačem, že mala premoč, proti kateri turn večkrat podleže. V končni igri proti več pešcem mora podpirati turn kralj! Ako je pa kralj oddaljen, je celo mogoče, da niti proti enem u pešču ne dobi, ako je isti še na svojem prvotnem polju. Primeri nastav: Ka1 Tb1 — Kg4 ph7. Črni potegne: 1... h7 — h5, beli odgovori: 2. Ka1 — b2 h5 — h4; 3. Kb2 — c2 h4 — h3; 4. Kc2 — d2 h3 — h2; 5. Kd2 — e2 Kg4 — g3; 6. Tb1 — a1 Kg3 — g2 in 7. Ta1 — h1 Kg2 × h1; 8. Ke2 — f1 in črni je pat! V nastavu Cook-a Kh4 Th5 — Kg6 pf3. Črni potegne 1... f3 — f2 2. Th5 — g5 + Kg6 — f6!! 3. Tg5 — g3!! f2 — f1! 4. Tg3 — f3 + Df1 × f3 in beli je pat! Razumel boš, da dobi črni na potezi, ako potisneš nastav za 2 vrsti proti levi! Kralj s turnom napravita viribus unitis proti 3 vezanim (medsebojno se branečim) pešcem remis, zgubita pa proti štirim. Ako sta prišla pa 2 pešca, ki se lahko branita, na 6. polje, dobita gotovo proti turnu — ako ga kralj ne podpira. Preuči sledeči nastav: Kb5 pg6 h6 — Kd5 Tc4. Ako igra beli: g6 — g6, naj odgovori črni, kakor hoče, sledi h6 — h7 ing8 oziroma h8 — dobi damo, partija dobljena! Ako je pa črni na potezi, tedaj napravi remis. Glej! 1... Tc4 — c8; 2. h6 — h7 (ako kralj vleče, sledi Kd5 — e6!) Tc8 — b8 +; 3. Kb5 — ab Kd5 — cb; 4. Ka6 — a5 Kc6 — c5 in drži remis! Sledeči nastav Salvio-v Kb5 pa7 b6 c5 — Kb7 Tc8 je klasičen! Črni potegne 1... Kb7 — a8, beli odgovori: 2. b6 — b7 + Ka8 × a7; 3. b7 × c8 in se spremeni v skakača ali letavca in dobi! Ako se b7 × c8 spremeni v damo ali turen, je črni pat!! Da končamo, pazi na sledeči nastav Klíng in Horwitz: Kf2 Tf7 — Kc3 pd2 d3. Beli napravi remis. 1. Tc7 + Kd4; 2. Td7 + Ke4; 3. Te7 + Kf5; 4. Tel in remis!

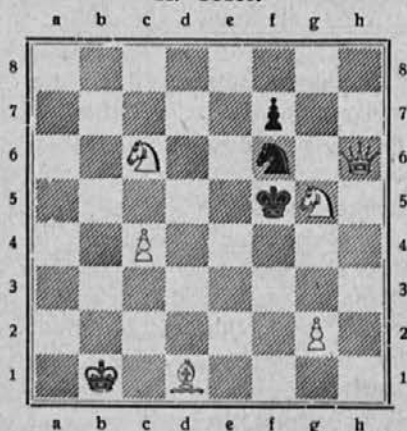
Preostaja še končna igra turna proti drugim podobam. Ako ima še na strani letavca ali skakača, je mogoče, da dobi celo proti turnu! Vendar je ta slučaj omejen samo na krajne nastave, a še teh ni veliko. Philidor ima sledečo pozicijo: Kd6 Tf1 Ld5 — Kd8 Te7. Beli na potezi dobi. Dobiš pa tako: pomisliti je, da zmagaš le, ako prisiliš črni turn na prvo ali tretjo vrsto. Zgodi se to na sledeči način: 1. Tf8 + (zaradi krajšega izpustimo začetno polje in vsako sledeče) Te8; 2. Tf7 Te2! 3. Tg7 Te1; 4. Tb7 Tc1; 5. Lb3 Tc3! (Kc8; 6. Tb4 Kd8; 7. Tf4 Tc1 — e1; 8. La4 Kc8; 9. Lc6 Td1 +; 10. Ld5 Kb8; 11. Ta4 itd.) 6. Le6 Td3 +; 7. Ld5 Tc3; 8. Td7 + Kc8; 9. Tf7 Kb8; 10. Tb7 + Kc8; 11. Tb4 Kd8; 12. Lc4 in dobi! V naslednji igri: Kf5 Tc5 Se6 — Kf7 Td6 dobi beli tako: 1. Tc7 + Kg8! 2. Kf6 Ta6; 3. Te7 Tb6; 4. Kg6 Tb8; 5. Td7 Ta8; 6. Td6 Te8; 7. Tc6 Ta8; 8. Sg5 Kf8; 9. Te6 Tb8; 10. Sh7 + Kg8; 11. Te7 in dobi. Na splošno rečeno imata turn in letavec več moči spraviti nastav na krajno vrsto, kakor turn in skakač. Ponavljanje danih nastavov te privede siloma do spoznanja te resnice, ako si sam tolmačiš poteze nasprotnika, ki niso, kakor navedeno, napravljene.

V naslednjem podamo štiri naloge — ne težke. Prvi dve sta prva objava iz turnirja Pittsburgh Tim. Gaz. 1911, dočim sta drugi originalni „Mentorja“. Za pravilno rešitev, oziroma nedostatke, razpišemo nagrado: Homers Iliade, erklärt von I. U. Faesi (imeniten komentar) in komentar Xenophonovi Anabasis od K. W. Krüger-a s pridanim slovarjem. Oboje vezano.

Naloga 54.

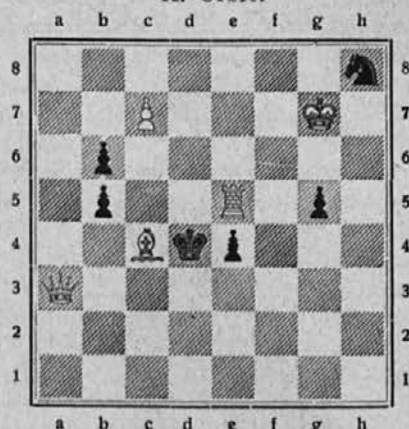
A. Uršič.

Mat v 2. potezi.

Naloga 55.

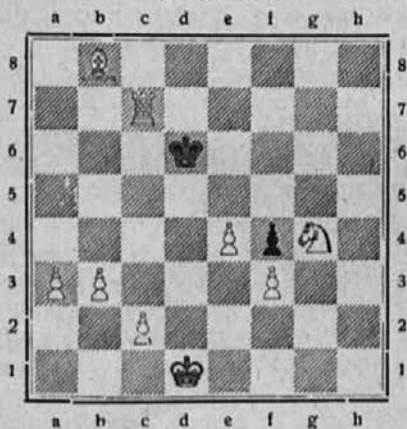
A. Uršič.

Mat v 3. potezi.

Naloga 56.

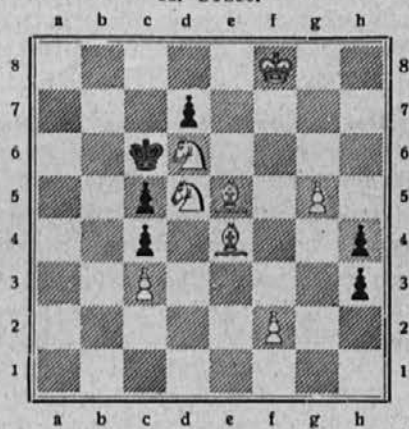
A. Uršič.

Mat v 4. potezi.

Naloga 57.

A. Uršič.

Mat v 5. potezi.

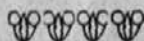

Bogumil Gorenjko:

Sred polja . . .

Sred polja
dvigne se škrjanček,
solnce gost;
tako dvigne
se radost
sred srca.

Proč ve, temne misli proč,
proč iz srca črna noč!
Samo solnce in pomlad,
samo razcvetelo polje,
polno zlate, dobre volje,
polno upov, polno nad,
mlado bodi nam srce!

Drobiž.

Kdo je ta visoka kneginja ?

Opomba: Za uganko razpisujemo nagrado: elegantno vezan „Dom in Svet“ l. 1906. Nagrado bo rešilec-naročnikom prisodil žreb.

Rešitev zemljepisne uganke iz zadnje štev. lista: Predpustna plesavka je — kraljevina Hrvatska s Slavonijo.

Nagrado (polihromirano sliko Bleda) je dobil Hafner Anton, realec I. razreda.

Prav so še rešili: Celje: Jagodič Al. VIII., Čater A. II., Kodrič I. II. — Celovec: Voštar O. VIII., Mikl Jan. VI., Urschitz Fr. V., Sex Jos., učit. priprav. — Gorica: Vuga Miljutin, Povšič Jos., drugošolci: Cotič Fr., Lavrenčič Gabr., Vrtovec Jos., Slokar Alb., Zbogar Mih. I., Podgornik Fr. I., Daneu Ern., učit. priprav. — Idrija: Kumer Fil., dijak. — Ljubljana: Iz I. drž. gimn.: Pretnar Josip VII., Csontola Mat. VI., Koritnik Vikt. I., Oblak Iv. I., Bertoncej Val. VI., Papov Ign. I., Zaletel Jos. I.; iz Marijanišča: Tavčar J., Šerjok M., Mohorič F., Gologravc St., Tomek Al., Oven J., Solar, Pogačnik, Pintar, Strnad, Dolžan Leo V. — Maribor: Munda Fr. II., Tomažič Bož. II. — Novo mesto: Hostnik Jos. VII., Turk Al. VI., Turk Jos. IV., Marjetič Jos. IV., Jakša A. IV., Absec Mat. II., Šuster J. II., Vehovec Al. II., Dereani Ciril. — Št. Vid nad Ljublj.: Dovč J. VI., Lovšin V. VI., Soklič Jakob VI., Merhar Fr. V., Potočnik V., Kočevar Št. IV., Mencinger Fr. II., in prvošolci:

Balanč, Bergant, Breznik, Čemažar, Hvastija, Ilovar. — Iz Leš: K. Bleiweis.

Rešitev palindroma: Sumitis a vetitis, sititis, sitit Eva, sitimus.

Rešitev rebusa: O superbe, quid superbabis, tua superbia te superabit, terra es et in terram ibis.

Oboje sta rešila: J. Barle VII. in J. Belec VI. iz Št. Vida nad Ljubljano.

Dva nova grobova. Meseca aprila je umrl v Celovcu vladni svetnik dr. J. Sket, bivši dolgoletni profesor celovške gimnazije. Pokojni Sket je storil jako mnogo za pouk slovenščine na srednjih šolah. Priredil je nanovo čitanke za vse razrede srednjih šol, ki so bile kolikor toliko na višku časa in so dijakom mnogo pripomogle k poznavanju slovenskega lepovedstva in slovstvene zgodovine. Popolnoma zaostala pa je njegova šolska slovnica, tako da je v brezplodno muko vsem dijakom, ki imajo kaj opraviti z njo. — Istega meseca je umrl v Krškem znamenit slovenski pisatelj odvetnik dr. Janez Mencinger, ki so mu vzdeli časten naslov, da je Homer Bohinja. Bil je epik klasične šole, ki je s preprosto, s humorjem osoljeno in iz srede bohinjaškega ljudstva vzeto besedo nadahnil lepe novele in filozofične romane. Vrednost njegovih del je trajna in zasluži, da ga proučujejo zlasti mlajši, od liričnega in opisajočega subjektivizma opaljeni moderni, ki prezirajo romantično zanimivost dejanja in naraven način izražanja. Zbrana njegova dela je začela letos izdajati Slov. Matica.

„Zlate črke“ na posodi Gazel ali problem apolinične lepote v Prešernovi umetnosti. Slovstvena študija v svitu romantike in antike. Prvi del. Spisal in založil Josip Puntar. V Ljubljani, 1912. Cena 6 K. Tiskala Katoliška Tiskarna, str. XVII + 148. — Pričujoče Puntarjevo delo je na polju naše slovstvene zgodovine izredna prikazen, kakoršne še ne poznamo na tem polju. S tako širokim obzorjem in s tako globoko temeljitostjo se take vrste vprašanja pri nas še niso obravnavala in raziskavala. Takih študij smo pač vajeni na

zgodovinskem, jezikoslovnem, modroslovnem polju našem, toda v slovstveni zgodovini Puntarjeva knjiga po svoji daljnosežnosti nima para. S tem delom je postavil Puntar Prešernovo umetniško ustvarjanje v čisto novo luč in je njegove umetniške nazore skoro tako na novo odkril, kakor je Stritar s svojo izdajo na novo odkril lepoto Prešernovih poezij.

Slovenska iznajdba. Naš rojak g. Ludovik Bajde je iznašel pripravo, ki utegne biti povšeči marsikateremu naših bralcev. Kako radi poslušamo lepo ubrano godbo, a cvet in krona lepe muzike je gotovo orkester na lok. Poslušal bi marsikdo in tudi igral, a priučiti se goslim in vijoli in vijolončelu ni baš lahka stvar. Treba je plačevati leta in leta učitelja zato in tudi na pridnost učenčev se stavijo tolike zahteve, da mnogi prijatelji Muz preje opešajo, preden so dospeli le do polovice pota proti svojemu cilju. — Brez primere enostavnejša je priučitev pri Bajdetovem glasbilu, ki se imenuje klavijolina, ker obstaja v bistvu iz klavirjevih tipek in prave vijoline. Če poznaš note in glasovirjevo tastaturo, potem ti ni treba drugega nego še nekaj tednov vaje, da lahko nastopiš pri vsaki družstveni priveditvi ali domači veselici. Igranje v višjih in nižjih legah je popolnoma irelevantno in ne povzroča najmanjših težav ne pri enem in ne pri drugem glasbilu kvarteta. — Zelo lepo spremlja klavijolina klavir, zato spada k pianofortu domačih glasbil vselej tudi klavijolina. Posebno lepo se vjema s klavijolino harmonij in orglje, zato je v novi iznajdbi dana našim cerkvenim pevskim vodstvom najlepša priložnost, da si oskrbijo s primeroma majhnimi stroški lepe orkestre na koru, ki naj povelečujejo slovensko službo božjo. Poročevalec teh vrstic sem dvomil svoj čas o glasbeni vrednosti klavijoline, morda se godi tebi, cenj. čitatelj istotako. V tem slučaju ne vem drugega, nego da ti zakličem v imenu iznajditelja: Pridi v Ljubljano, Dunajska cesta 75, in prepričaj se na lastne oči in ušesa!

Velikost ljudi. Angleški antropolog Thomson je preiskaval, kako se razlikujejo prebivalci zemlje po velikosti med seboj in je prišel pri tem do sledečih rezultatov: Človeštvo lahko delimo v 3 vrste;

v vrsto tistih, ki merijo več kako 170 cm; — potem v vrsto, v kateri merijo 160 do 170 cm in slednjič so mali ljudje, ki imajo manj ko 160 cm. Veliki ljudje so Patagonci, Črnci v zahodni Afriki, Polinezijski, Indijanci, Skandinavci, Škoti in Angleži. — Med narode razmerno male postave spadajo Malajci, Laponci in Hottentotje. Tudi v Siciliji in Sardiniji je veliko majhnih ljudi. Pravi pritlikavci prebivajo v notranji Afriki in na precej nedostopnih skupinah Andamanskih otokov. Dalje moramo med pritlikovce šteti tudi Aete v goratih pokrajinah otoka Luzona, ki merijo povprečno 140—145 cm. Podobno prebivalstvo imajo tudi drugi Filipinski otoki, kakor tudi Formoza, Borneo, Celebes in Java.

Iz pisem dobrih mater. — (Dalje.) Klementina pl. Tanska (1798—1845) je bila imenitna pisateljica poljska. Po smrti prijateljice Amalije ji je prišla v roke zbirka lepih spominov, ki jih je bolna mati pred svojo smrtjo napisala svoji ljubljeni 14 letni hčerki Amaliji, ki bi jih naj hranila kot dragocen spomin na svojo mater. V teh spominih, ki so nam ohranjeni, beremo med drugim: „Amalija! Moja duša bo že v boljšem življenju, ko boš brala ti moje pismo. Kar ti pišem, je spomin tvoje umirajoče matere in ne dvomim, da boš imela moje opomine v veliki časti. Ker me ljubiš, gotovo ne boš gledala teh vrstic s hladnim očesom, temuč boš moje želje vestno in natančno izpolnovala. Amalija! Bolečine, ki me moré, mi boš gotovo poplačala s svojimi čednostmi; kajti to, kar trpim, zapušča joč minljivi svet, trpim največ radi tebe. Mati, sprog in prijatelji se bodo zopet potolažili po moji smrti, kajti tudi brez mene bodo izhajali. Edino le ti me še potrebuješ in radi tebe bi rada še živela. Toda Bog hoče drugače; kmalu bodo te roke omahnile in te ne bodo več mogle objemati; kmalu bo to srce, ki je za te in za bližnjega gorelo, otrpnilo in ga bodo izročili hladni zemlji. Tvoja dobrota, prijazni značaj tvoj in kar je nad vse — tvoja globoka vera in resnična pobožnost, so mi porok, da boš delala očetu s svojimi čednostmi vedno le veselje. Da razveseliš s tem tudi mené, o tem ne morem niti dvomiti. Bog ti je dal lepo dušo, ki

je nagnjena k dobremu, občutljivo srce, bister razum in predobrega očeta. Srečen človek, ako v njegovem zdravem telesu prebiva tudi zdrava duša. Ne pozabi nikdar, dete moje, te resnice. Naša duša je tesno združena s telesom in kakor zadovoljnost duše vpliva na telo, tako ima tudi telesno zdravje velik vpliv na dušo. Zato skrbi, Amalija, za tvoje zdravje, v mladosti ga lahko utrdiš, ali pa tudi za vselej spodkoplješ. Red in preprostost življenja je podlaga zdravju. V delu, v zabavi, v telesnih vajah, v jedi, pijači in spanju — sploh v vsem bodi zmerna. — — — Napačna in škodljiva je misel, da je delo le za nižje stanove in da je nekaj sramotnega za tiste, ki morejo živeti brez njega. Kaj nas more bolj razveseliti v dobro urejeni hiši, kakor dobra gospodinja, ki vedno dela in se trudi za vse? Povsod ima svoje pazljivo oko, pa tudi vsak jo z največjim veseljem gleda in sluša. Ona je duša cele hiše, vzor poslom, kras družine, Bogu in ljudem všeč.“ — Pij grof d' Avernas (1875 — 1901) je bil vzoren človek. Rojen je bil 5. grudnia 1875. v lepem štajerskem gradu Treybühel. Proti koncu septembra 1. 1885. so ga peljali stariši Dominik in Ana v Feldkirch na Vorarlberško. Tu je napravil sprejemni izpit in bil sprejet v ondotni jezuitski konvikt in gimnazijo „Stella Matutina“. Skrbna mati grofica Ana je ljubljenu sinu v pismu priporočala naslednje dolžnosti, ki jih ima kot dijak v tujini: „Vedno in povsod misli na Boga in ljubi ga iz vsega svojega srca nad vse; zavoljo Boga, njemu v čast in slavo, po njegovi sveti volji delaj vse. Vesel bodi, kadar koli boš imel priliko, Bogu in brezmadežni Devici pokazati svojo ljubezen s kako žrtvijo ali zatajevanjem. Ne boj se ničesar, izvzemši greha in vsake priložnosti v greh. Ponižno in zaupljivo prosí Boga vsak dan milosti, da ne bi nikoli grešil. Pomni, da je božja volja: 1. da si do svojih predstojnikov vedno odkritosrčen, poln zaupanja, pokoren na vsako besedo in da sprejmeš vsak njihov ukaz s spoštovanjem in ga takoj izvršiš brez ugovora in godrnjanja; 2. da si do svojih tovarišev prijazen, postrežljiv, miren in potrpežljiv; 3. da vedno ljubiš resnico in red in da si z vsem zadovoljen, vedno

vesel in pogumen. Ne pozabi nikdar obuditi dobrega namena. Ne ustraši se nobenega truda in nobene težave, da ne bi vestno izpolnoval dolžnosti. In če se ti bo kaj zdelo pretežko, na pr. učenje, prosí Boga, ljubo Mater Božjo in svojega angela varuha pomoči in gotovo jo boš tudi prejel; ti pa vztrajaj mirno in potrpežljivo. Ako ti bo pa šlo vse dobro in posreči, zahvali Boga in mu daj dolžno čast in hvalo. Svoje misli, želje in dejanja vedno ravnaj po besedah sv. Alojzija, ki si jih tolikrat ponavljal: „Kaj mi to pomaga za večnost?“ — — — Po teh navodilih svoje zlate matere se je Pij zvesto ravnal; zato je bil tudi v vsakem oziru vzoren dijak in gojenec. (Dalje.)

V. Hybášek.

Zgodovinske anekdote. (Zbira profesor dr. V. Šarabon.)

Nekaj anekdot o Karolu XII. in Petru Velikem.

Karol in Peter. Petru se je v vojni s Karolom pozimi 1707—1708 godilo zelo slabo; hotel je skleniti mir in je poslal k nasprotniku poljskega plemiča. Karol, navajen narekovati mirovne pogoje v glavnih mestih, ga noče poslušati in pravi: »Pogajal se bom s carjem v Moskvi.« Ko so Petru naznanili ponosni odgovor, je vzkliknil: »Moj brat Karol hoče vedno posnemati Aleksandra, a jaz upam, da v meni ne bo našel Darija.«

Karol in vojaki. Bližal se je konec slave. Švedi so pozimi 1708—1709 izgubili v Rusiji skoro celo armado; nekoč jih je popadalo pred Karolom dvatisoč mrtvih na tla, slabost in mraz sta bila vzrok. Poročil od doma ni bilo nobenih. Vsi so udano trpeli, samo neki častnik se je pritožil. »Kaj?«, pravi kralj. »dolgčas Vam je po domu? Če bi bili Vi pravi vojak, bi Vas peljal tako daleč, da bi v treh letih komaj enkrat slišali kaj o domačih.« — Neki vojak je imel toliko poguma, da je ponudil kralju kos ovsenega in ječmenega kruha, ki ga jim je pa tudi že primanjkovalo. Kralj ga vzame, mirno pojé in pravi: »Dober ni, a užiten je.« Take malenkosti, če se smemo tako izraziti, so mu pridobile zopet srca tudi največjih nezadovoljnežev.

* * *

Princ Oranski in grof Hoorne. Ko je prišel Alba na Holandsko, je bežal princ Oranski iz strahu pred Španci v tujino, grof Hoorne je pa ostal doma, da ne bi zbudil suma. Pri slovesu pravi Hoorne: „Z Bogom, princ brez dežele.“ Viljem Oranski pa hitro odvrne: „Z Bogom, grof brez glave.“ Leto pozneje so Hoorna obglavili.

Alfred Tennyson (1610–92) — norec. Ta znameniti pesnik je bival s svojim prijateljem dalj časa v Rouenu na Francoskem. Ko sta se izprehajala, mu je prišla dobra misel in hitela sta domov; Ta se vsede k mizi in začne svoje delo, prijatelju, prof. Lushingtonu, se pa ni zdelo sedeti pri njem, zato odide in naroči služabniku, naj pazi na ogenj; poznal je namreč Tennysona in vedel, da mu bo ogenj pošel, ker je preveč zamišljen in ne bo pridejal. Pa ne Lushington in ne Tennyson ni znal dobro francosko, in profesor pravi strežniku: „Ne laissez pas sortir le feu,“ namesto „ne — feu“, (ne — pas = ne, laissez = pustite, sorti = poiti, iti vun, feu = ogenj, fou = norec.) Strahoma se je plazil služabnik okoli nevarne sobe; Tennyson pozvoni, strežaj vstopi, pesnik mu nekaj pravi, ta pa ne razume; tedaj pa prime Tennyson poleno, hoteč mu s tem pokazati, naj prinese drv. „Sedaj je pa po meni,“ zakriči služabnik, videč nenadno kretnjo pesnikovo. Cel hôtel je bil na nogah in šele po dolgem času so se upali približati zmrzujočemu norcu.

Carevič in straža. Mladi ruski prestolonaslednik — sedem let star — kaj rad vidi, če mu ljudje izkazujejo časti; malo se je že prevzel in v zadnjem času je neprestano hodil mimo stražnika v vrtu, ki mu je vselej izkazal čast, katera mu gre. Deček je bil tega izredno vesel; a car je zvedel za to razvado in prepovedal stražarju salutirati careviču. Ko je dečko prvič zopet prišel mimo stražnika in se ta še zmenil ni zanj, ga carevič nevoljno vpraša: „Kaj pa je to?“ Vojak pravi: „Car je ukazal, da Ti ne salutiramo več.“ Jokaje se otrok obrne, premišljuje nekoliko in pristopi zopet k vojaku s prošnjo: „Samo enkrat še mi salutiraj, zagotovim Te, da papa car ne bo izvedel o tem, mu ne bom nič povedal.“

Pritlikavec Conring (1606–81), profesor na univerzi helmstedtski na Brunšviškem, je bil eden največjih učenjakov svojega časa; bil je mojster v bogoslovju, pravoznanstvu, filologiji in medicini, bil je doktor, poet, govornik in zgodovinar; zanimali se se zanj nemški knezi in tuji monarhi, povsod so ga odlikovali. Nekoč pride ponj kočija vojvodova, da ga popelje v Wolfenbüttel; kočijaž, videč prihajati pritlikavca, katerega ni poznal, pravi: „No, malček, ali hočeš tudi Ti z nami?“ Conring pove, kdo da je, kočijaž se nasmeje in odvrne: „To je pa res odveč! Čemu sem pa vpregel štiri konje? Vas bi lahko kar na rokah nesel v Wolfenbüttel.“

Goethe in major. Pred bitko pri Jeni (1806) se je zbralo več častnikov v gostilni; zgovarjali so se tudi, kje kdo stanuje. „Mene so dali k bolj postarnemu možu, piše se Goethe ali Gete, ne vem natančno,“ pravi neki major. „A, to je oni slavni Goethe,“ reče mlad častnik. Major na to: „Ne vem, ali je slaven ali ne, me ne zanima; a mož je videti še dosti izobražen, sem ga spraševal o tem in onem in videti je, da se dà z njim govoriti.“

Viktor Emanuel II. (1849–78) in minister Sella. V francosko-nemški vojni 1870/71 bi bil italijanski kralj kaj rad pomagal svojemu nekdanjemu zavezniku Napoleonu III. Ministri so se ustajljali kralju, ker niso pričakovali od zveže s Francozi nobenega dobička; najbolj je nasprotoval minister Sella. V neki seji sta se s kraljem hudo sporekla. Viktor Emanuel mu očita bojzljivost: „Strahopetnež ste, zato si ne upate v boj!“ — „Sami vidite, da to ni res; več je treba poguma, če ugovarjam kralju, kakor če grem v vojsko:“ — Sella je bil iz trgovske rodbine, njegovi predniki in tudi on sam so kupčevali zlasti z volno in bombažem; kralj pravi: „Pozna se, da ste kramar“, Sella pa odvrne: „Res je, kramar sem, a ravno zaradi tega sklepam samo sigurne kupčije, vi pa, ki niste kramar, tega ne razumete in nas hočete spraviti v pogubo.“ Novice o hitrih nemških zmagah so prepričale kralja, da je bil v zmoti.

Eduard VII. in Leopold II. Predlanskem umrli angleški kralj Eduard VII. ni bil nič kaj prijatelj drugih kraljev,

vojvod itd., če je le mogel se jim je ognil; некоč je Reviéro zapustil samo radi tega, ker je bilo preveč gospode tam. Bil je v Parizu v gledišču, sedel je v loži. Načelnik tajne policije, Paoli, ga opozori na belgijskega kralja Leopolda II., ki je bil tudi pri predstavi. „Me zelo veseli“, reče Eduard, a ne pogleda več v ono smer, kjer je sedel Leopold. Po igri se Eduard prav hitro odpravi, da ne bi trčila skupaj; Paoli počaka Leopolda pri izhodu in ga nagovori: „Veličanstvo, danes smo pa zelo ponosni, cela vrsta kraljev je bila v gledišču. Tudi Eduard je bil tu.“ — „Ni mogoče! Škoda, da nisem vedel, tako rad bi mu podal roko.“ — „Lagaj je, dobro je vedel, da je bil Eduard tu, saj sem mu sam povedal“, pravi nekoliko trenutkov pozneje Paoliju ravnatelj gledišča, Michel Mortier.

Frideriku II. (1740—1786) je pisala igralka Mara pismo, v katerem je kritizirala gledišče. Odgovoril ji je: „Plačal sem Vas, da igrate, ne pa, da pišete.“

Spartanca so povabili na obed; a sporočil je:

„Ne maram tuje pameti.“

Drugi Spartanec je videl tujca, ki je nabiral darila za bogove; rekel mu je: „Ne maram bogov, ki so revnejši od mene.“

Tretjega Spartanca je vprašal tujec, stoječ na eni nogi: „Ne verjamem, da bi mogel Ti toliko časa vzdržati kot jaz?“, Spartanec pa brez pomisleka odvrne: „Jaz sicer ne, a vsaka gos ti lahko napravi to uslugo.“

„Zakaj imate pri Vas v Sparti tako malo postav?“ vprašali so Spartanca. „Tistim, ki malo govorijo, jih ni treba veliko,“ (češ ker napravimo z govornjem marsikaj nespametnega).

Geografske drobtine. (Zbira profesor dr. V. Šarabon.)

Prekop od Sredozemelskega morja do Perzijskega zaliva namerava zgraditi turško ministrstvo za javna dela. Šel bi od zaliva Iskenderunskega do tja, kjer izpremeni Evfrat svojo južno smer in se obrne proti izhodu. Z uporabo Nahr el Asija (starega Oronta)

in njegovega dotoka Afrina bi bil prekop dolg samo 150 km, seveda bi morali tudi reke razširiti in poglobiti.

Severni tečaj. Amerikanski milijonar Liarton namerava odposlati letošnje poletje ekspedicijo proti severnemu tečaju, da poišče listine, ki jih je baje spravil v ledu znani Cook. Ekspedicija namerava oditi v nekakem zrakoplovu, ki naj bi bil vse obenem, zrakoplov in aeroplan. Določeni so za pot: zrakoplovca Vedrines in Wellmann, Cook sam in dva Norvežana.

Predor skozi gorovje Kavkaz. Če se kdo hoče peljati po železnici iz Vladikavkaza v Tiflis, mora uporabiti vlak, ki gre okoli Kavkaza. Sedaj bo pa ruska vlada napravila direktno zvezo med glavnima mestoma Cis- in Trans-Kavkazije, razdalja se bo skrčila na 200 km, a treba bo napraviti predor v dolžini 23 1/2 km; ta predor bo najdaljši na svetu. Železnica bo zlasti velike važnosti za trgovino, pa tudi za politični vpliv Rusije v Severni Perziji.

Naše slike. Akropolis in pristan Pirej kažeta sliki v sedanosti. Pirej je utrdil že Temistoklej in Periklej ga je s tremi zidovi zvezal z mestom, ki je bilo skoro 7 km od pristana. Dandanašnji je Pirej zopet največji pristan grški. Akropolis bi bil vsled slavne zgodovine svoje vreden boljše usode, toda drugi svet — drugo ravnanje! Slika bazilike sv. Petra nam kaže največjo in najlepšo cerkev sveta. O njej pravi umrli sloveči pisatelj Mencinger v svojem Abadonu takole: „Današnji Rim... po svojih stavbah in nepreglednih zakladih učenosti in vseh možnih umetnosti daleč preseza Rim nekdanjih cesarjev. Tukaj ti najočitejša cerkev svetega Petra, ta najznamenitejša, najveličastnejša stavba vse naše zemlje. Kupolo, ki tako ponosno kipi proti nebu, zgradil je v drzno veličanstvenih razmerah Michelangelo Buonarroti, veleum v staviteljstvu, kiparstvu in slikarstvu ter zajedno sloveč pesnik in preblag značaj. Ne poznam takšnega velikana v zgodovini.“

Ljubljana, Sv. Petra cesta 23.

K. A. KREGAR,

trgovina z usnjem
na dobo in drobno

Bogata zaloga razno-
vrstnega usnja in črev-
: ljarskih potrebščin :

:: Glavna zaloga ::
„SAVA“-kreme
v korist ohmejnim Slovencem!

Vijolina s tipkami in lokom. Najpre-
prostejše igranje, nežen, dalekodoneč glas.

KLAVIJOLINA

Interesentje se vabijo na ogled! Prospekti
brezplačno! Patenti v vseh državah.

Tvornica klavijolin **Bajde & Ko.**

Ljubljana, Dunajska cesta št. 73.

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove
cerkve v Šmihelu pri Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, lepo in umetno v
gotškem slogu, v splošno zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v
svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu, 12. avg. 1900.

Frančišek Gabrček, kupni uprav.

Trgovina oljnatih barv, firnežev in lakov ter vseh v to strobo spadajočih predmetov.

Brata EBERL slikarja napisov, pleskarska mojstra
Miklošičeva cesta 4, naspr. „Uniona“.

Prigovorena se pred. duhovščini in p. n. občinstvu v vsakem oziru kol priznana solidna tverha.

Knjigovoznica „Katal. tiskovnega društva“
v Ljubljani se priporoča

v izvršitev vsakovrstnih knjigoveških del.

Klijentem znana popust. — — Solidno delo, zmerna cena.

Luka Vilhar, urar, Ljubljana, Kopitarjeva ulica št. 4

prigovorena prenesli do- svojo veliko in bogato zalogo priložnostnih daril
hovščini in občinstvu in ure, verižice, uhane, zapestnice po najnižjih cenah. Za solidno in točno potralbo se jamči

Ivan Kregar pisar in izdelovatelj cerkvenega orodja in
posode, Ljubljana, Elizabetna cesta št. 3

se priporoča v izdel- in sušeljive kavnice po vsorcih
ovanje vsakovrstne cerkvene posode in orodja ali po lastnem načrtu v poljub-
nem ali ga. Stara posoda papirni in presnovi, posebej in poslati vse po priznani najnižji ceni.

Niske cene! Priporoča se Velika zaloga

trgovina s klobuki in čevlji

Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg št. 10.

V zalogi ima tudi
tulovadne čevlje,
hlače, gnojce, ču-
plca, pasove, zna-
ke za uniformo.

Prodajalna „Katal. tisk. društva“ (H. Ničman) v Ljubljani

prigovorena svoje bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin,

kakor: raznovrstni papir, zvezke, noteze, razna zapisanika, kopirne knjige,
šolske in pisarniške mape, pisala, rodirke, črnila, gumi, tintnika, ravnila,
trikota, šustila, barva, čopiče, raznovrstne razglednice in devocionalije.